

Maria VASILIEV

dr., conf. univ., Departamentul Formare Continuă Cadre Didactice, UTM

Formarea specialistului competitiv pe piața muncii: obiectiv prioritar al sistemului de învățămînt profesional-tehnic

Rezumat: În acest articol este abordată problematica învățămîntului profesional și a formării specialistului competitiv pe piața muncii. Este prezentată o sinteză a opiniilor cercetătorilor psihologi și pedagogi cu referire la caracteristicile

personalității competitive și la condițiile de formare a acesteia, precum și structura competențelor profesionale care asigură succesul în găsirea unui loc de muncă. Autoarea subliniază necesitatea formării depline a competențelor profesionale, evidențiind componenta comportamentală principală "savoir-êtr", care conferă valoare specialistului; descrie trăsăturile de personalitate ale unui specialist competitiv și rolul cadrului didactic în pregătirea acestuia. Un loc aparte ocupă ideea utilizării taxonomiei lui Krathwohl în proiectarea didactică – un instrument ce ar facilita formarea competențelor atitudinal-comportamentale ca o componentă indispensabilă în pregătirea specialistului competitiv.

Abstract: The article presents the challenges of the vocational education and those of the training process of a labor market competitive specialist. It presents a summary of opinions of the researchers from psychological and educational fields, concerning the characteristics of a competitive personality and ways of training them. It also introduces the structure of the vocational skills that ensures success in finding a good job. The author emphasizes the need for full vocational skills training, highlighting "savoir-êtr" behavioral component as the main characteristics that gives value to the specialist; describes the specific personality characteristics of a competitive specialist; the teacher's role in the training process of such specialists. A special place occupies the idea of the necessity to use Krathwohl's Taxonomy in the teaching design. In the author's opinion, this tool would facilitate the accessibility to the development of attitudinal – behavioral competencies as a vital component in the training of a labor market competitive specialist.

Keywords: vocational education, personality, competitiveness, employment, training, full training, skills, Krathwohl's Taxonomy.

Preocuparea pentru subiectul anunțat în titlu este generată de activitatea noastră în domeniul formării continue a cadrelor didactice din învățămîntul profesional-tehnic, drept motiv pentru abordarea lui servindu-ne opiniile profesorilor cu privire la esența și trăsăturile distincte ale specialistului competitiv. Or, dacă pornim de la obiectivul principal al *Strategiei de dezvoltare a învățămîntului vocațional/tehnic pentru anii 2013-2020*, care urmărește modernizarea și eficientizarea învățămîntului în vederea sporirii competitivității economiei naționale prin pregătirea forței de muncă competente și calificate, în corespundere cu cerințele actuale și viitoare ale pieței muncii, ne dăm bine seama că această competitivitate poate fi asigurată doar de specialiști și muncitori competitivi ca nivel de pregătire și calificare profesională. Realizarea dezideratului dat depinde în mod direct de cadrele didactice: cum vor înțelege și ce importanță îi vor acorda, cum își vor orienta eforturile, ce acțiuni vor întreprinde și ce instrumente vor

folosi în activitate. Așadar, primii care trebuie să conștientizeze necesitatea realizării dezideratului respectiv sînt profesorii, pentru a facilita procesul de conștientizare a acestuia de către elevi și studenți și pentru a construi demersul educațional în așa fel încît să contribuie la atingerea obiectivelor fixate.

Trebuie să menționăm că, în diferite perioade de dezvoltare a societății, învățămîntul tehnic a avut drept țintă formarea unui anumit tip de personalitate. Astfel, au fost timpuri cînd s-a solicitat modelul de ”personalitate tehnocrată”, apoi s-a tîns spre ”personalitatea umanistă”. Astăzi, în condițiile economiei de piață, se resimte necesitatea edificării unei personalități competitive. În opinia noastră, eforturile învățămîntului profesional-tehnic urmează a fi direcționate spre *modelul de personalitate competitivă ancorată profund pe valorile umaniste*. Această orientare trebuie să servească drept principiu de bază al activității de formare a specialistului competitiv pe piața muncii, pentru a preveni și a diminua riscurile sociale ale unor tendințe de înțelegere, interpretare și aplicare eronată în educație a unor slogane de genul ”respectă-te pe tine”, ”ai încredere în forțele tale”, ”doar opinia ta contează”, care au deja consecințe negative asupra comportamentului tinerilor.

În continuare, vom clarifica două aspecte ale problemei: Care sînt trăsăturile distincte ale unui specialist competitiv pe piața muncii? Care sînt modalitățile de formare/pregătire a acestuia? Certitudinile obținute ar sensibiliza cadrele didactice și le-ar impulsiona să contribuie la sporirea calității pregătirii profesionale prin formarea unei personalități competitive în baza valorilor umaniste.

În cadrul unor dezbateri cu profesorii privind calitățile specialistului competitiv, majoritatea le-au evidențiat pe cele ce se referă, preponderent, la dimensiunile cognitive și aplicativ-practică ale pregătirii pentru profesie. Aspectul comportamental și cel vizînd trăsăturile de personalitate au fost mai puțin reiterate ca fiind importante pentru formarea personalității viitorului specialist sau meseriaș. În urma acestei constatări, ne-am convins de oportunitatea abordării problematicii date, oferind și unele sugestii de soluționare.

Întîi de toate, *competitivitatea* este o noțiune specifică mai mult științelor economice, dar, în ultimul deceniu, este împrumutată și utilizată frecvent și de științele socioumaniste (pedagogie și psihologie). Tot mai des, în cercetările contemporane în domeniul științelor educației se regăsesc termeni ca: *învățămînt competitiv, instituție de învățămînt competitivă* și, mai nou, *personalitate competitivă*. Psihologii evidențiază un nou domeniu de cercetare – cel al psihologiei dezvoltării personalității competitive (M. L. Mitina, I. A. Korelekov, G. V. Șavîrina, O. K. Filatov, D. V. Cernilevski). În plan pedagogic, competitivitatea este un subiect studiat intens de

către cercetătorii ruși O. K. Filatov, D. V. Cernilevski, N. V. Borisov, S. B. Șirobokov etc., care o tratează ca pe o componentă a pregătirii specialistului.

Formarea specialiștilor și a meseriașilor trebuie să pornească de la cerințele și caracteristicile pieței muncii contemporane, în funcție de care trebuie selectate conținuturile învățămîntului, stabilite finalitățile și strategiile didactice. Instituția de învățămînt profesional este chemată să le asigure absolvenților săi o pregătire ce le-ar garanta o inserție ușoară în cîmpul muncii, ceea ce reclamă dezvoltarea capacității de a face față *competitivității – o caracteristică indispensabilă a pregătirii specialistului care aspiră spre o carieră de succes*. Or, această calitate nu se formează de la sine, nu este doar consecința rîvnită a eforturilor studentului sau elevului, ea este produsul activității tuturor participanților la procesul educațional, rolul conducător avîndu-l profesorii și maiștrii.

Astfel, după M. L. Mitina, O. K. Filatov și D. V. Cernilevski, pentru a obține o personalitate competitivă, este important a forma: un sistem stabil de calități individuale care să permită desfășurarea cu succes a activității; o viziune clară despre profesie sau profesii adică să se realizeze orientarea profesională a individului; deprinderi de fixare clară a obiectivelor (a ceea ce își dorește să înfăptuiască); sentimentul de apartenență la o comunitate profesională.

În opinia cercetătoarei L. M. Mitina, ”dezvoltarea personalității competitive nu este altceva decît dezvoltarea personalității reflexive, capabilă să își organizeze eficient activitatea în diverse contexte, avînd o abordare originală în soluționarea problemelor, aptă să reacționeze adecvat în situații neprevăzute” [4, p. 115].

Cercetătorii din domeniul pedagogiei profesionale sînt în căutarea unor căi și mijloace optime de formare a unei personalități competitive. O. K. Filatov, D. V. Cernilevski, N. V. Borisov și S. B. Șirobokov consideră competitivitatea drept o calitate ce trebuie formată în procesul de pregătire a specialistului. În opinia lui D. V. Cernilevski, ”condiția principală care asigură succesul în oricare domeniu de activitate este încrederea în forțele proprii”, autorul evidențînd următoarele direcții de dezvoltare a acesteia: dobîndirea și perfecționarea măiestriei profesionale; pregătirea pentru diferite situații de comunicare și relaționare umană; cultivarea modului sănătos de viață și a capacității de muncă; un aspect exterior plăcut, îngrijit (imaginea personală).

În lucrările cercetătorilor V. L. Lapteva, O. E. Lebedeva, E. A. Lenskaia, O. F. Ciuprova ș.a., *competitivitatea* este abordată ca o caracteristică a personalității ce reflectă *capacitatea de: autoconștientizare, autoidentificare, autodeterminare, autorealizare*. Iar O. F. Ciuprina, atunci cînd vorbește despre competitivitatea cadrului didactic, menționează că: ”aceasta este o calitate

strategică a personalității profesorului, care îi permite să fie acceptat/selectat în condiții de concurență”; ”specialistul competitiv se caracterizează prin: nivelul înalt de independență, flexibilitate a gândirii, capacitate de reflecție, rezistență la stres, tendința de a obține performanțe”.

Învățământul profesional contemporan trebuie să își reorienteze eforturile de la promovarea învățământului axat pe cunoștințe, priceperi și deprinderi, în accepțiune clasică, spre formarea trăsăturilor caracteristice viitorului specialist, care evidențiază tot mai mult indicii nemijlociți ai maturității și dezvoltării profesionale.

Identificarea condițiilor și a factorilor ce influențează formarea și dezvoltarea personalității în plan profesional este una dintre problemele esențiale ale științei și practicii educaționale. În viziunea psihologilor, una dintre condițiile principale este formarea conștiinței de sine. Fundamentul psihologic al personalității viitorului profesionist (din orice domeniu de activitate) îl constituie următoarele însușiri: sentimentul identității și demnității, sistemul de valori, competența, flexibilitatea. Toate acestea sînt forme de manifestare a potențialului creativ și intelectual, a atitudinii față de valorile sociale (morale, civice, artistice), a atitudinii față de sine și față de alți oameni. Anume spre formarea unei personalități dotate cu astfel de însușiri trebuie să fie canalizate eforturile. Este important ca strategiile educaționale utilizate să contribuie la formarea structurii personalității în plan motivațional, intelectual, afectiv și, nu în ultimul rînd, comportamental. L.M. Mitina evidențiază 4 stadii ale optimizării procesului de formare a personalității: *pregătirea, conștientizarea, reevaluarea și exersarea (acționarea)*.

I. Pregătirea. Pentru a încadra activ elevul/studentul în procesul de optimizare a formării proprii personalități și modelării comportamentului, este important de a-l interesa, a-i trezi interesul pentru cunoaștere, folosind informații utile și interesante. În opinia autoarei, la această fază va fi stimulată/provocată plăcerea de a învăța.

II. Conștientizarea. Nivelul de conștientizare a propriului stil de comunicare, de activitate, a necesității cunoașterii particularităților individuale sporește simțitor datorită implicării elevilor în diverse activități de observare, în confruntări de opinii sau în dezbateri, în interpretarea unor atitudini, în schimb de opinii și în discuții în grupuri mici. Datorită extinderii volumului de informații, elevii încep să conștientizeze și să aprecieze comportamentele proprii, să renunțe la cele negative și să le întărească pe cele pozitive. În rezultatul acestor acțiuni, are loc creșterea potențialului profesional și a valorii personale.

III. Reevaluarea. Această fază este însoțită de

creșterea proceselor cognitive, dar și a celor afective și evaluative. În cadrul diferitelor activități de învățare (jocuri de rol, situații practice, mimarea situațiilor reale etc.), elevii simt tot mai mult independența lor și capacitatea de a produce schimbări esențiale în demersurile pe care le întreprind. Alegerea și capacitatea de a lua decizii este rezultatul principal al etapei respective.

IV. Exersarea/acționarea. La această fază ajung cei care au trecut cu succes de etapa reevaluării. O reușită semnificativă se înregistrează atunci cînd elevii au posibilitatea de a proba și întări în comportament procedeele învățate în timpul activităților didactice și extradidactice. În acest caz, chiar la lecție, discutînd despre dificultățile/problemele cu care se confruntă, elevului i se oferă ajutorul/susținerea de care are nevoie pentru a-și schimba comportamentul. Rezistența la stimulii care provoacă comportamente nedorite este rezultatul principal la această etapă. În cadrul lecțiilor, are loc conștientizarea de către fiecare participant a mijloacelor eficiente de activitate, de comunicare și de conduită.

În baza cunoașterii specificului optimizării procesului de formare a personalității poate fi elaborat un program de formare a personalității competitive. În opinia noastră, promovarea unui *model de personalitate competitivă* solicită acordarea unei atenții sporite **formării depline a competențelor profesionale**, prin care înțelegem realizarea celor trei componente: *componenta declarativă – ”savoir-dire”*; *componenta procedurală (cognitivă și motorie) – ”savoir-faire”*; *componenta comportamentală (atitudinală) – ”savoir-être”*, importantă pentru a pune în valoare primele două componente. O analiză a nivelului de pregătire a elevilor la absolvirea școlii (de orice tip) relevă faptul că ultima componentă, cea comportamentală, se realizează într-o măsură mai mică sau, uneori, foarte mică. Or, anume aceasta contribuie la formarea personalității competitive, solicitată de piața muncii; este elementul ce conferă specialistului valoare.

Fiecare absolvent, deținător al unei diplome sau al unui certificat de calificare, își dorește un loc de muncă bine plătit. Condiția de bază care îi va asigura reușita în acest demers este *calitatea* pregătirii și prestației (aceasta poate fi garantată doar de o pregătire *profesională deplină*). Cerințele pieței de muncă sînt schimbătoare, de aceea este important ca absolventul să dețină competențele care îi vor asigura reușita socială și personală: să fie pregătit pentru a învăța pe parcursul întregii vieți; să conștientizeze necesitatea autoinstruirii și autoperfecționării permanente; să fie pregătit pentru a se adapta cerințelor mediului; să fie flexibil și proactiv; să își controleze emoțiile; să fie empatic și sociabil; să

se identifice ca persoană de valoare; să aibă o imagine de sine adecvată; să posede capacități de autoevaluare; să comunice și să relaționeze eficient cu colegii; să dovedească punctualitate, disciplină și responsabilitate pentru rezultatele muncii sale. Toate acestea, alături de competențele cognitive și psihomotorii, constituie caracteristicile de bază ale unui specialist competitiv pe piața muncii.

Realizarea acestui deziderat (deloc ușor) trebuie începută cu proiectarea didactică axată pe formarea de competențe. Profesorii folosesc în proiectare un instrument de operaționalizare a obiectivelor – taxonomia lui Bloom, care nu este suficient în învățământul profesional. În opinia noastră, un instrument eficient în acest scop ar fi proiectarea finalităților conform *taxonomiei lui Dave*, care se referă la competența acțională "savoir-faire", și *taxonomiei lui Krathwohl* ("savoir-être"), numită și *taxonomia capacităților afective*. Implementarea taxonomiei lui Krathwohl nu ar rezolva de la sine problema, dar utilizarea acesteia ar permite apropierea de realizarea intențiilor și a așteptărilor privind dezvoltarea capacităților de implicare și angajare în procesul de învățare și de formare a propriilor comportamente, ceea ce ar aduce un mare spor de valoare personalității elevului ca viitor profesionist.

Tabelul 1. *Cele cinci niveluri ale taxonomiei afective a lui Krathwohl* [2, p. 59]

Niveluri de formare a competențelor	Comportamentul așteptat propus	Componenta "savoir-être", "savoir-devenir"
1. A recepta	A-l sensibiliza pe elev față de existența anumitor fenomene și stimuli, adică a-l incita să recepteze sau să fie atent la ele. Percepere consimțită, atenție acordată fenomenului.	A asculta A primi A se interesa
2. A răspunde	A obține răspunsuri care reflectă simpla atenție acordată fenomenului. A trezi interesul pentru descoperire, plăcerea pentru a cunoaște mai mult. Depășirea atenției acordate unui fenomen, are loc modificarea fenomenului, iar aceasta e mai mult decât atenția simplă.	A consimți A vrea A-i plăcea
3. A valoriza	Comportamentul este destul de consecvent și de stabil pentru a căpăta caracteristicile unei convingeri ori atitudini. Elevul manifestă comportament în anumite circumstanțe, cu destulă coerență pentru a se considera că el deține o valoare. Interiorizare a unui ansamblu de valori specifice ideale. Comportamentul este motivat nu de dorința de a plăcea ori de a se supune, ci din angajarea individuală în contextul valorii fundamentale care determină comportamentul. Elevul discernе valoarea fenomenelor și manifestă un comportament constant în raport cu aceasta.	A adera A se implica A se manifesta A milita
4. A organiza	A organiza valorile într-un sistem, a stabili raporturile dintre acestea, a determina care sînt cele dominante și mai profunde. Conceptualizarea fenomenelor, utilizarea conceptelor pentru a crea legături între fenomene, între valori. De exemplu, a avea convingeri despre marile orientări pe care ar trebui să le adopte societatea.	A dezvolta valori și convingeri
5. A caracteriza	Valorile își au locul lor în ierarhia valorilor personale, organizate într-un sistem cu caracter intrinsec. Valorile au reglat comportamentul un timp destul de îndelungat. Are loc elaborarea unui sistem coerent și stabil de valori, idei, atitudini; se formează comportamentul stabil, viziunea, atitudinea față de lumea înconjurătoare conform acestui sistem.	A structura valorile proprii într-un sistem coerent: a le ierarhiza, prioritiza

Cunoașterea de către profesori și implementarea taxonomiei lui Krathwohl în proiectarea didactică este una dintre condițiile ce ar permite instituției de învățământ profesional să pregătească specialiști competitivi, iar aceștia, la rîndul lor, să sporească competitivitatea economiei naționale. Acțiunile de anvergură menite să conducă la realizarea acestui obiectiv strategic trebuie să pornească de la pregătirea cadrelor didactice, care să conștientizeze necesitatea formării unui mediu educațional profesionist. Doar cadrele didactice competente, bine motivate și competitive pe piața serviciilor educaționale vor forma personalități competitive.

Astăzi, este imperios ca instituția de învățământ profesional să fie *competitivă*: această caracteristică indispensabilă trebuie să fie conferită de calitatea cadrelor didactice, a serviciilor oferite și a prestației absolvenților săi.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Жданко Т. А. Формирование конкурентоспособности личности студента в образовательно-профессиональном пространстве вуза//Современные проблемы науки и образования, № 4, 2008.
2. Minder M. Didactica funcțională: obiective, strategii, evaluare. Chișinău: Cartier, 1999.
3. Личность и профессия: психологическая поддержка и сопровождение/под ред. Л. М. Митиной. Москва: Академия, 2005.
4. Митина Л. М. Психология развития конкурентоспособной личности. Воронеж: НПО МОДЭК, 2002.